

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”

**Relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și
Casa Regală a României între anii 1918-1947**

-Rezumat teză de doctorat-

Conducător Științific:

Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru MORARU

Doctorand:

Paul-Ersilian ROȘCA

Cluj-Napoca
2018

Cuprins

Lista abrevierilor.....	3
Cuprins.....	5
I. Introducere	7
I.1. Argument.....	7
I.2. Stadiul cercetărilor și bibliografia.....	9
I.3. Metodologie.....	13
II. Încoronarea ca moment al maximei legături între Monarhie și Biserică. Sensuri și perspective asupra tradițiilor bizantine și românești. Carol I și raporturile acestuia cu Biserica Ortodoxă Română.....	15
II.1. Scurt excurs asupra încoronării în spațiul bizantin	15
II.2. Tradiția încoronării în spațiul românesc. Reflectarea relațiilor dintre instituția domnească și Biserică într-un act legitimator cu valențe sacramentale	36
II.3. <i>Cuius regio eius religio?</i> Carol I și raporturile acestuia cu Ortodoxia.....	87
III. Raporturile dintre Biserica Ortodoxă Română și Casa Regală a României în timpul domniei regelui Ferdinand I.....	97
III.1. <i>Nihil sine Deo</i> . Un prinț catolic pentru o țară ortodoxă.....	97
III.2. Credința ca monedă de schimb. Căsătoria principelui Ferdinand cu principesa Maria.....	112
III.3. Încoronarea de la Alba Iulia. Moment simbolic în istoria României Mari. Rolul și locul Bisericii Ortodoxe Române în desfășurarea ceremoniilor.....	125
III.4. Regele Ferdinand și ierarhii Bisericii Ortodoxe Române. Implicarea Bisericii la efortul consolidării unității naționale	143
III.5. Regele Ferdinand și Miron Cristea.....	169
III.6. Regina Maria și raporturile ei cu Ortodoxia.....	188
IV. Autonomie sau angajament? Dinamica relațiilor dintre Monarhie și Biserica Ortodoxă Română în timpul domniei regelui Carol al II-lea.....	205

IV.1. Nașterea și botezul prințului ortodox Carol. O premisă a „naturalizării” Dinastiei române.....	205
IV.2. Între datorie și pasiune. Prințul Carol – vector al crizei dinastice	222
IV.3. Premisele unei schimbări. Căsătoria cu principesa Elena a Greciei și primele angajamente publice ale lui Carol în raport cu Biserica Ortodoxă Română	235
IV.4. Urcarea regelui Carol al II-lea pe tronul României. Auspiciile restaurării simfoniei dintre Coroană și Biserică.....	251
IV.5. Carol al II-lea și ierarhii Bisericii Ortodoxe Române. Ceremoniile de învestire – cadru de expunere a viziunii Regelui cu privire la rolul și locul Bisericii în societatea românească.....	264
IV.6. Ierarhul Visarion Puiu și regele Carol al II-lea.....	287
IV.7. Carol al II-lea și Episcopia Americii.....	328
IV.8. Guvernarea Miron Cristea. Angajarea Bisericii Ortodoxe Române în susținerea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea.....	337
IV.9. Patriarhul Nicodim Munteanu și regele Carol al II-lea.....	372
IV.10. Participarea regelui Carol al II-lea la viața bisericească.....	384
V. Regele Mihai I și Biserica Ortodoxă Română.....	391
V.1. Mihai I - un prinț al Unirii. Nașterea și botezul.....	391
V.2. Prima domnie a regelui Mihai I. Experiența regenței și rolul jucat de Patriarhul Miron Cristea.....	395
V.3. Cea de-a doua domnie a regelui Mihai I. Schimbarea paradigmei politice și sociale în România.....	406
V.4. Mihai I și raporturile acestuia cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române. Ultimele învestiri regale.....	408
V.5. Regele Mihai și Patriarhul Nicodim Munteanu. O relație specială în zorii instaurării regimului comunist în România.....	412
V.6. Participarea regelui Mihai I la viața bisericească.....	416
VI. Concluzii.....	424
Bibliografie.....	430
Anexe.....	477

Cuvinte cheie: Monarhie, Biserica Ortodoxă Română, încoronare, Ferdinand I, Carol al II-lea, Mihai I, Miron Cristea, Casa Regală a României.

Nihil sine Deo (Nimic fără Dumnezeu), deviza Casei Regale a României, a reprezentat vreme de 81 de ani principiul pe care, într-o măsură mai mică sau mai mare, cei patru Regi pe care România i-a avut au încercat să-l pună la baza exercitării actului lor de domnie. Astăzi, într-o lume în care elementul religios tinde să fie eliminat cu desăvârșire din spațiul public, cu atât mai mult din cadrele politico-administrative ale societății, ideea unei fundamentări și legitimări a exercitării puterii plecând de la valorile creștine a ajuns să devină de neconceput. Dar cu totul altfel stăteau lucrurile în cadrul unei monarhii, puterea Suveranului izvorând din însăși calitatea sa de „uns al lui Dumnezeu”, de persoană investită cu o putere care nu se baza doar pe legitimarea oferită de o serie de legi și principii seculare. Acest fapt conducea indiscutabil și la stabilirea unor raporturi și legături aparte cu Biserica, cele două instituții fundamentale ale Statului fiind reunite într-o indisolubilă simbioză, manifestată la nivelul unor legături instituționale și personale între membrii acestora. Biserica Ortodoxă Română și Casa Regală a României nu au făcut excepție, ele dovedindu-se a fi două dintre cele mai importante repere pe care națiunea română le-a avut în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele cinci decenii ale secolului XX. Adeseori conlucrând direct și împărțășind fără nici un fel de îndoială aceleași idealuri naționale, Biserica și Monarhia și-au adus contribuția decisivă la nașterea României moderne, numeroase momente referențiale având în prim plan cele două instituții. Trebuie să precizăm însă un lucru care adeseori pare a trece neobservat. Începând cu Regulamentele Organice, continuând cu legislația din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și terminând cu cele trei Constituții adoptate în 1866, 1923 și 1938 (în cazul ultimei dintre ele existând însă o serie de excepții) instituția domnească/regală nu a mai fost „echivalentă” ideii de Stat ca ansamblu decizional. Spunem aceasta deoarece, în tradiția Țărilor Române, instituția domnească cumula toate puterile: legislativă, administrativă, judecătorească și militară, evident existând o serie de funcții executive care transpuneau în practică, din postura de mandatare ale domnitorului, deciziile acestuia. Secolul XIX a adus însă separația puterilor în Stat, instituția domnească/regală devenind doar o parte a unui ansamblu și nu întregul. Tocmai de aceea, atunci când vorbim despre relațiile dintre Stat și Biserică, acestea, în dimensiunea lor instituțională, le cuprind doar într-o oarecare măsură și pe cele dintre Biserică și Monarhie, fără a exista o

suprapunere perfectă între cele două sau o subsumare a uneia față de cealaltă. Acest fapt trebuie subliniat pentru a înțelege de ce, într-un mod ușor surprinzător, cercetarea istorică s-a concentrat în special pe zona raporturile dintre Stat și Biserică, fără a acorda o atenție deosebită relațiilor dintre Biserică și Monarhie ca temă independentă de cercetare.

Una dintre primele decizii care s-a impus a fi luată încă din momentul începerii cercetării a reprezentat-o delimitarea cronologică a perioadei care urma să fie analizată, în scurt timp devenind clară alegerea intervalului cuprins între 1918 și 1947, cele două borne constituind momente de referință în istoria națională a României, primul fiind strâns legat de înfăptuirea Unirii și formarea României Mari, cel de-al doilea reprezentând punctul final al istoriei Regatului României, locul acestuia fiind luat de o Republică Socialistă. Argumentele care au condus la această opțiune s-au bazat și pe un alt aspect foarte important, prin Unirea din 1918 s-a creat și cadrul favorabil și unificării Bisericii Ortodoxe Române, relațiile Casei Regale cu Biserica putând fi astfel analizate la nivelul întregului spațiu românesc, nu doar la cel asociat Vechiului Regat. Așadar, cercetarea noastră și-a propus să surprindă evoluția, manifestarea și formele de expresie pe care relația dintre Biserica Ortodoxă Română și Casa Regală a României le-a manifestat în cele aproape trei decenii avute în vedere.

Teza este împărțită în patru capitole majore precedate de o introducere, care cuprinde argumentele, stadiul actual al cercetării temei și metodologia, și succedate de bibliografie și un bogat corpus de anexe, cele din urmă cuprinzând o serie de imagini și documente reprezentative pentru subiectul avut în vedere.

Capitolul II, intitulat *Încoronarea ca moment al maximei legături între Monarhie și Biserică. Sensuri și perspective asupra tradițiilor bizantine și românești. Carol I și raporturile acestuia cu Biserica Ortodoxă Română*, oferă o perspectivă generală cu privire la relațiile dintre Monarhie și Biserică de-a lungul timpului, în spațiul bizantin și cel românesc, având în centru imaginea încoronării ca moment simbolic al interacțiunii dintre cele două instituții.

Sacrul și profanul constituie elementele uneia dintre primele distincții pe care omul, în istoria existenței sale, a făcut-o între naturi și firi. Cu toate acestea, cele două dimensiuni nu erau separate într-un mod care să excludă comuniunea și comunicarea dintre ele, existând o serie de punți de legătură care, prin natura lor, făceau posibilă coexistența în același timp și spațiu a divinului și umanului. Cele mai cunoscute forme de expresie ale acestor vectori de legătură le-au constituit preoția și monarhia, prima având rolul de a intermedia între Divinitate și oameni, cea

de-a doua, având asentimentul și concursul sacerdoților, revendicându-și dreptul de a conduce în virtutea unei „împuterniciri” și validării a aceleiași divinități. Prin urmare, între cele două demnități s-a creat o legătură unică, adeseori simbiotică, ajungându-se până la cazurile în care cele două naturi și ipostaze se confundau, în acel punct al istoriei apărând instituția regelui-preot sau a preotului-rege. Aceste cazuri excepționale, fără a constitui o regulă de existență și manifestare a puterii, au oferit de-a lungul istoriei modelul pe care unii regi sau împărați au încercat să-l copieze, perspectiva unei cumulări a celor două dimensiuni ale puterii fiind foarte tentantă. Chiar și atunci când o astfel de structură era imposibil de pus în practică, încercările de subordonare ale elementului religios s-au regăsit sub forma arogării de către puterea laică a unor calități și atribuții de natură sacramentală. Nu a fost însă o perspectivă unidirecțională, regăsind și situațiile în care sacerdotul a pretins și a asumat atributul monarhic, probabil cel mai cunoscut exemplu fiind cel al Papilor, șefi ai Bisericii și șefi ai Statului în același timp.

În tradiția creștină, pornindu-se de la îndemnul Mântuitorului Iisus Hristos: *Dați deci Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu* (Mat. 22, 21), s-a încercat o delimitare și o reglementare a modului în care Biserica interacționează cu Statul, pentru mai bine de un mileniu și jumătate acesta fiind asociat, la nivel simbolic și de reprezentativitate, instituției monarhice, fie că vorbim despre regi, împărați sau principii. Una dintre cele mai cunoscute forme de relaționare ale celor două instituții l-a constituit modelul bizantin, legătura dintre Biserică și Împărat fiind una care, în timp, a devenit sinonimă unei depline conlucrări, termenul în care avea să se transpună această stare de fapt fiind *simfonia bizantină*. Astfel, legătura dintre Suveran și Biserică începea în momentul încoronării, acesta fiind punctul de maximă importanță pentru relația dintre cele două părți. Fără girul Bisericii, asociat punerii coroanei pe cap și a mirungerii, urcarea pe tron nu era posibilă, așezarea de către patriarh a coroanei pe capul suveranului nefiind un simplu gest simbolic, lipsit de o putere efectivă. Cel care până nu demul a fost un simplu om, primea prin binecuvântarea și consacrarea clerului atributele unei demnități unice care-i permiteau să conducă întregul popor și să dobândească o serie de calități aproape sacramentale. În acest fel, timp de secole a persistat confuzia cu privire la natura demnității imperiale, asociată adeseori celei arhieresti, fapt care s-a transpus și în modul de raportare al împăratului față de Biserică, acesta considerând că este de datoria lui să se implice în chestiunile de natură strict bisericească. Să nu uităm faptul că

împăratul era cel care emitea decretul de convocare a Sinoadelor și tot el, prin sigiliul său, transpunea în registrul juridic conținutul canoanelor adoptate.

La prăbușirea Imperiului Bizantin, cele două instituții au fost definitiv separate, dispariția împăratului transmițându-i simbolic această calitate Patriarhului ecumenic, ierarhul rămânând să vegheze și să apere pe mai departe, în măsura posibilităților sale, întreaga comunitate ortodoxă ajunsă sub stăpânire turcească. Dar relația de tip bizantin nu a dispărut, ea fiind preluată și adaptată tot spațiul răsăritean, cele mai cunoscute exemple reprezentându-le Rusia, Țările Române și Țările sârbo-bulgare, acestea ducând mai departe moștenirea pe care o primiseră de la Constantinopol.

În spațiul românesc, relațiile dintre Domnie și Biserică au fost unele care au început din prima clipă a existenței statalității, manifestându-se o interdependență pe care am putut-o observa încă de la început, înființarea Mitropoliilor Ungrovlahiei și a Moldovei fiind rodul acțiunii domnitorilor, dar Biserica a jucat la rândul ei un rol fundamental în recunoașterea internațională a existenței celor două state. În acest context de sprijin reciproc, legăturile dintre domnitor și ierarhi au cunoscut o dezvoltare permanentă, regăsindu-i adeseori împreună în cele mai importante momente pentru Țară, Biserică și Tron. Vreme de secole, mitropoliții s-au numărat printre cei mai apropiați colaboratori și sfetnici ai voievozilor, cei din urmă fiind la rândul lor cei care-i investeau în treapta arhierescă. Lucrurile au început să se schimbe odată cu secolul al XIX, atunci când raporturile dintre instituții au cunoscut intrarea în registrul reglementărilor de natură legislativă, prin legi și regulamente specifice, apărând pentru prima dată separația puterilor în stat ca principiu clar enunțat. Regulamentele Organice, legile adoptate în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și Constituția din 1866 au schimbat definitiv vechea ordine, punând în practică această diferențiere a atributelor pe care instituțiile le aveau. Biserica nu a fost nici ea ocolită, realizându-se o încadrare a ei în spațiul public, viața bisericii, organizarea ei, proprietățile și veniturile fiind reglementate de un cadru legislativ clar. Această separare a puterilor a condus și la o schimbare a relațiilor dintre instituția domnească (din 1881 vorbind despre regalitate) și Biserică. Dacă până atunci cele două erau intim și strâns legate, începând cu Alexandru Ioan Cuza s-a produs o îndepărtare, rolul Bisericii ca factor validator al domniei dispărând definitiv. Atributul de a fi domnitor sau rege nu s-a mai datorat ungerii și încoronării ci el era rezultatul unui ansamblu de prevederi constituționale. În același registru s-au încadrat și legăturile instituționale dintre Tron și Biserică, legislația adoptată prevăzând clar care

era rolul Suveranului în viața și activitatea Bisericii. Acesta învestea episcopii și mitropoliții (după ce în prealabil, în perioada Alexandru Ioan Cuza îi și numea), convoca prin Decrete Sfântul Sinod, valida alegerile ierarhilor, sancționa legislația care privea viața bisericească etc.

În planul legăturilor personale, după 1866, venirea pe tron a principelui Carol I a constituit o nouă pagină în istoria raporturilor dintre Biserică și Domnie, Altețea Sa fiind de confesiune catolică. Cu toate acestea, el a încercat să nu amestece credința sa, pe care a păstrat-o într-un spațiu preponderent privat, cu îndatoririle publice asociate calității de Suveran al României. Arătându-și de cele mai multe ori deferența față de instituția bisericească, Regele și-a dat concursul la împlinirea tuturor proiectelor care o vizau. Mai mult decât atât, acceptase prevederile constituționale cu privire la credința urmașilor săi, aceasta având să fie cea ortodoxă. În 1870, la nașterea unicei sale fiice, Maria, deși aceasta conform legii nu avea să domnească în România, Carol I a considerat că mica prințesă trebuie să împărtășească credința poporului pe care tatăl ei a fost chemat să-l conducă, prin urmare a fost botezată în credința Țării. În acest registru general s-a desfășurat relația dintre Biserica Ortodoxă Română și Casa Regală în perioada domniei lui Carol I, trebuind a fi remarcate ca momente importante, obținerea Autocefaliei în 1885 și adoptarea unei legislații bisericești cuprinzătoare (1872, 1893 etc.), care, cu toate elementele de subordonare a Bisericii față de instituțiile Statului, a reprezentat o etapă importantă în procesul dezvoltării Bisericii Ortodoxe Române.

Capitolul III, *Raporturile dintre Biserica Ortodoxă Română și Casa Regală a României în timpul domniei regelui Ferdinand I*, cuprinde în prima sa parte o amplă analiză a biografiei celui care avea să fie regele Ferdinand I și modul în care primele decenii de viață ale viitorului Suveran au influențat relațiile acestuia cu Biserica Ortodoxă Română.

La 10 octombrie 1914, pe tronul României a urcat Ferdinand I. Acesta, născut la Sigmaringen în 24 august 1865, era asemenea unchiului său de confesiune catolică, dar un catolic practicant și pe alocuri chiar fervent. În 1881, a participat la încoronarea lui Carol I de la București, moment care anticipa alegerea sa ca moștenitor al tronului. În momentul în care a ajuns în România, prevederile constituționale care reglementau credința viitorilor suverani nu i s-au aplicat, tocmai de aceea el a putut să-și păstreze crezul. O serie de probleme au apărut în momentul în care s-a perfectat căsătoria dintre Ferdinand și Maria, dispensele papale fiind condiționate de creșterea copiilor în confesiunea catolică, fapt care conducea la un conflict de natură constituțională. Cu riscul de a fi excomunicat în cazul nerespectării prevederilor asociate

dispenselor papale (fapt care s-a petrecut ulterior), căsătoria a fost perfectată, evenimentul fiind unul extrem de important pentru întreaga țară. Urcarea pe tron a corespuns începutului Primului Război Mondial, timp de doi ani de zile, presiunea publică și cea a principalilor oameni politici făcându-l să treacă în cele din urmă peste vocea inimii, angajând România de partea Antantei. Deși cursul războiului a fost unul defavorabil, pierzându-se numeroase teritorii, finalul lui a adus o împlinire pe care poporul român o aștepta de secole: Unirea. Înfăptuită în 1918, ea a deschis perspectivele unei noi realități: România era mult mai mare și mult mai puternică. Procesul de unificare a inclus, pe lângă celelalte dimensiuni, și latura religioasă. Un prim pas l-a constituit alegerea unui nou Mitropolit-primat, cel asupra căruia au convenit toate părțile fiind Miron Cristea, episcop de Caransebeș. Alegerea sa s-a dovedit providențială, el reușind, cu sprijinul Regelui și a celorlalți factori de decizie, să realizeze unificarea bisericească, momentul culminant reprezentându-l ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie. Un moment important l-a constituit și încoronarea de la Alba Iulia din 15 octombrie 1922, eveniment care se dorea cu adevărat reprezentativ. În fața planurilor „ambicioase” ale Patriarhului de a-l încorona pe Rege după rânduiala ortodoxă, această încercare s-a dovedit sortită eșecului, refuzul categoric al lui Ferdinand conducând la o ceremonie în care caracterul civil a prevalat. Un capitol important l-a reprezentat și regina Maria aceasta având o personalitate și o amprentă unică în istoria României. Fire romantică, atrasă de tot ceea ce ține de artă, interacțiunea ei cu Ortodoxia s-a făcut, nu de puține ori, printr-o raportare cu un puternic iz estetic, care nu a reușit să cuprindă întru totul adevăratul duh ortodox.

Cel de-al patrulea capitol, *Autonomie sau angajament? Dinamica relațiilor dintre Monarhie și Biserica Ortodoxă Română în timpul domniei regelui Carol al II-lea*, dezvoltă și analizează transpunerea în realitate a unui nou mod de relaționare între Coroană și Biserică. În timpul domniei lui Carol al II-lea, aceasta a cunoscut multiple forme de expresie, care nu s-au limitat la episoade precum cel al încoronării sau legitimării puterii. Suveranul avea avantajul de a fi cunoscut în amănunt realitățile raporturilor dintre cele două instituții încă din anii copilăriei sale, asistând la modul în care Carol I și Ferdinand au pus în practică, ca regi de confesiune catolică într-o țară covârșitor ortodoxă, atribuțiile și prerogativele regale asociate acestei dimensiuni importante a societății românești. Dacă interacțiunea celor doi antecesori cu instituția Bisericii și chiar cu spiritualitatea de factură răsăriteană a urmat, în linii generale, un model de relaționare strict instituțională, bine reglementată de cadrul legislativ (participarea la investirea

ierarhilor, botezarea copiilor în credința ortodoxă – obligație de natură constituțională, emiterea Decretelor Regale care priveau funcționarea Bisericii etc.) și de cel cutumiar (prezența la slujbele ortodoxe săvârșite cu ocazia marilor sărbători de peste an: Paști, Crăciun, Anul Nou, Boboteaza și a sfințirii/resfințirii anumitor biserici și mănăstiri – unele restaurate din grija Suveranilor, acordarea patronajului unor proiecte sociale desfășurate de Biserică etc.), în cazul regelui Carol al II-lea lucrurile s-au desfășurat într-un mod sensibil diferit. Conștient de împărtășirea aceleiași credințe cu majoritatea supușilor săi, cunoscând bine semnificația demnității monarhice în tradiția ortodoxă și rolul pe care instituția domnească l-a jucat în istoria poporului român, Regele a dorit să inaugureze o nouă etapă de relaționare între Coroană și Biserică, Suveranului revenindu-i un rol mult mai activ în viața Bisericii, aceasta urmând la rândul său să-și redescopere tradiția „loialității” față de Tron, concretizată sute de ani printr-o indestructibilă simbioză a celor două instituții. Carol al II-lea dorea un sprijin nemijlocit al Bisericii în toate proiectele sale, chiar și atunci când acestea au avut ca principal obiect dimensiunea politică și instaurarea unui regim personal de putere. Asumând imaginea unui vechi domnitor român și chiar o parte din doctrina împăraților bizantini (aflați într-un mod simbolic și în fruntea Bisericii), Regele s-a arătat permanent interesat de toate aspectele vieții bisericești, de la cele mai „mărunte” și lipsite de importanță lucruri, până la chestiunile majore legate de existența instituției Bisericii. Elemente precum numirea sau revocarea ierarhilor, înființarea de noi eparhii, gestionarea averilor bisericești, legislația care privea componenta religioasă a societății, promovarea valorilor ortodoxe la nivelul întregii țări, regăsindu-se pe agenda cotidiană a Majestății Sale. Toate aceste elemente au stat la baza nașterii unei relații foarte strânse, deceniul al patrulea din secolul XX având să consemneze o vizibilitate și o prezență extraordinară a Bisericii la nivelul societății românești, prestigiul atins fiind unul nemaîntâlnit în istoria modernă a României. Beneficiind de prezența în capul său a patriarhului Miron Cristea, foarte bun cunoscător al mecanismelor societății și spațiului politic, Biserica a știut să maximizeze beneficiile poziției privilegiate pe care regele Carol al II-lea avea să i-o ofere, știind să asume și să gestioneze intruziunea Suveranului în unele aspecte administrative care o priveau. În această cheie trebuie privită și susținerea pe care Biserica a oferit-o Suveranului atunci când acesta a decis că sosise momentul unei schimbări radicale a spațiului politic românesc, argumentul principal constituindu-l permanenta evidențiere și promovare a valorilor ortodoxe pe care Carol al II-lea a ținut să o facă.

Ultimul capitol, *Regele Mihai I și Biserica Ortodoxă Română* se focalizează pe domnia regelui Mihai și noile coordonate care au marcat-o. O primă urcare pe tron a fost consecința morții regelui Ferdinand și al excluderii de la succesiune a prințului Carol. Fiind încă minor, o Regență a fost alcătuită, în componența ei intrând și patriarhul Miron Cristea, acesta dorind a fi elementul ponderator. Nu a reușit, criza puternică care a cuprins România la finalul celui de-al treilea deceniu al secolului XX facilitând întoarcerea lui Carol. A doua domnie nu a fost nici ea una fericită, ea venind într-un context dramatic în care o bună parte din teritoriul României Mari a fost pierdut. La 6 septembrie 1940, abdicarea regelui Carol al II-lea a oferit posibilitatea accederii la putere a mareșalului Ion Antonescu. Izolat vreme de aproape patru ani, regele Mihai I a reușit în cele din urmă să-l înlăture de la conducere pe Antonescu, considerând că prin acesta există șansa unui nou început pentru România. A fost într-adevăr un nou început, dar nu cel scontat, un regim brutal, mult mai perfid, instalându-se în următorii doi ani: regimul comunist. În această atmosferă din ce în ce mai greu respirabilă, regele Mihai și-a găsit un aliat în patriarhul Nicodim Munteanu, cei doi rămânând umăr la umăr până în momentul 30 decembrie 1937, atunci când, prin abdicarea Majestății Sale, s-a încheiat o pagină de istorie care durase mai bine de 600 de ani.

De la bun început, demersul nostru și-a propus evidențierea multiplelor aspecte și particularități pe care raporturile dintre cele două instituții le-au consemnat, acest fapt reflectând și diversitatea elementelor particulare unor suverani sau ierarhi. Nu de puține ori, aceste note personale ajută la conturarea și recrearea tabloului general privind relațiile dintre Biserică și Casa Regală, actele și acțiunile oficiale fiind doar rezultatul vizibil al unor factori care conțineau și o importantă dimensiune privată (negocieri, atitudini personale, conflicte între părți, convingeri religioase etc.). Un astfel de demers istoriografic este cât se poate de actual și necesar în condițiile în care perioada interbelică și anii celui de-al Doilea Război Mondial constituie un interval extrem de dens în evenimente și fenomene istorice, multe dintre ele implicând direct cele două instituții (exemple elocvente fiind încoronarea din 15 octombrie 1922, Regența, guvernarea Miron Cristea etc.). Prezentarea, analiza și interpretarea tuturor acestor momente și etape contribuie la înțelegerea contextului general și la identificarea unor resorturi care au stat în spatele declanșării unor evenimente sau acțiuni reprezentative.

Sunt multe elemente asupra cărora merită să zăbovim în hermeneutica raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Casa Regală a României, cercetarea noastră deschizând doar

câteva direcții de explorare. Societatea românească, ca moștenitoare a unor tradiții bizantine și slave vechi, a consemnat o relație privilegiată între Stat și Biserică pe tot parcursul istoriei. Noile realități ale secolelor XIX și XX au produs însă schimbări pe alocuri dramatice și profunde. Cele două instituții au început să-și construiască treptat un drum propriu, separându-se atât ca valori, cât și ca poziționare. Domniile regilor Ferdinand și Carol al II-lea au oferit tipologii diferite de abordare a relației cu Biserica Ortodoxă Română. Un element a rămas însă constant: necesitatea Bisericii de a fi autonomă, de a-și găsi un drum propriu și de a-și împlini misiunea. Simfonia bizantină s-a transformat peste secole în simfonie românească.